



Alle kouluikäisen lapsen kehotunnekasvatus

Opetusmateriaali terveydenhoitajaopiskelijoille

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Terveydenhoitaja (AMK)

2024

Mari Tikkala

Vilma Lahdenperä

Terveydenhoitaja
Tekijät Mari Tikkala, Vilma Lahdenperä
Työn nimi Alle kouluikäisen lapsen kehotunnekasvatus
Ohjaajat Janette Kiikeri, Tuula Kolari

Tiivistelmä
Vuosi 2024

Ymmärrys lapsen seksuaalisesta kehityksestä on lisääntynyt valtavasti viime vuosina. Aiemmin seksuaalisuus on mielletty herkästi seksiin liittyväksi, mutta nykyään ymmärretään, että seksuaalisuus käsittää koko ihmisen ja minuuden. Seksuaalisuus ja minäkuva muovautuvat koko elämän ajan, joten lapsuusajan kokemukset ovat merkittävässä roolissa minkälaisen pohjan saamme oman seksuaalisuuden luomiselle. Pienten lasten kohdalla seksuaalisuutta käsiteltäessä käytetään sanaa kehotunnekasvatus, koska se kuvaa seksuaalikasvatuksen laajuutta. Kehotunnekasvatus muodostaa kokonaisuuden, jonka pohjalta lapsen kehotuntemus ja minäkuva rakentuvat.

Neuvolassa työskentelevä terveydenhoitaja tapaa paljon pieniä lapsia ja lapsiperheitä. Tämän vuoksi on tärkeää, että neuvolassa työskentelevällä terveydenhoitajalla on riittävä osaaminen lapsen kehotunnekasvatuksen tukemiseksi. Neuvolassa työskentelevän terveydenhoitajan on osattava myös tukea vanhemman osuutta kehotunnekasvatuksessa.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä terveydenhoitaja opiskelijoiden osaamista ja ymmärrystä lapsen turvallisesta seksuaalisesta kehityksestä. Opinnäytetyönä tuotettu materiaali on tarkoitettu hyödynnettäväksi terveydenhoitajaopiskelijoiden opetuksessa. Opinnäytetyössämme käsiteltiin monipuolisesti lapsen kehotunnekasvatusta. Materiaali tuotettiin verkkopohjalle, jotta sen hyödyntäminen olisi mahdollisimman helppoa. Työn tilaajana toimi Hämeen Ammattikorkeakoulu HAMK.

Lapsen seksuaalisuus koetaan usein hankalasti lähestyttäväksi asiaksi niin vanhempien kuin terveydenhuollon ammattilaisten puolesta. Tämän opinnäytetyön teoria osuudessa käsiteltiin työn aiheeseen liittyviä keskeisiä teemoja, joita ovat lapsen iänmukainen seksuaalinen kehitys, tunne- ja turvataitokasvatus, seksuaalikasvatus, terveydenhoitajan rooli seksuaalikasvattajana sekä vanhemmuuden tukeminen. Työ toteutettiin Learn -pohjan omalla H5P -työkalulla, joka mahdollisti interaktiivisen luennon tuottamisen. Materiaalia on mahdollista tulevaisuudessa muokata tarpeen mukaan. Työstä saatiin hyvää palautetta, materiaali koettiin kattavaksi ja tietoutta lisääväksi.

Jotta tietoisuutta lasten kehotunnekasvatuksesta voitaisiin lisätä, olisi hyvä tuottaa jatkossa tutkimuksia varhaislapsuuden kehotunnekasvatuksen vaikutuksesta alakouluikäisiin lapsiin sekä pohtia minkälaisia valmiuksia varhaislapsuudessa opitut turva- ja tunnetaidot antavat koulutaipaleelle.

Avainsanat kehotunnekasvatus, seksuaalisuus, lapsuus, seksuaalikasvatus, kehotunne
Sivut 22 sivua ja liitteitä 4 sivua

The understanding of a child's sexual development has increased tremendously in recent years. In the past, sexuality has been perceived sex-related, but it is now understood that sexuality encompasses the whole person and the self. Sexuality and self-image are shaped throughout life, so childhood experiences play a significant role in what kind of foundation we get for creating our own sexuality. In the case of young children, the word body-emotional education is used when dealing with sexuality, because it describes the extent of sexual education. Body emotion education forms a whole, based of which the child's body sensation and self-image are built.

A nurse working at a maternity clinic meets a lot of young children and families with children. For this reason, it is important that the nurse working at the clinic has sufficient expertise to support the child's body emotion education. A nurse working in a maternity clinic must also be able to support the parent's role in body-emotional education.

The purpose of this functional thesis was to increase the knowledge and understanding of the safe sexual development of the child by nursing students. The material produced as a thesis is intended for use in the teaching of students by a public health nurse. Our thesis focuses on the child's body-emotional education in a variety of ways. The material was produced on a web page to make it as accessible as possible. The work was commissioned by Häme University of Applied Sciences HAMK.

Child sexuality is often perceived as a difficult issue to approach on behalf of both parents and health care professionals. The theory part of this thesis dealt with key themes related to the topic of the work, such as the child's age-appropriate sexual development, emotional and safety skills education, sexual education, the role of the public health nurse as a sex educator, and support for parenthood. The work was implemented with a dedicated H5P tool on the Learn base, which enabled the production of interactive lectures. It will be possible to modify the material in the future as needed. The work received good feedback, the material was felt to be comprehensive and to increase knowledge.

To increase awareness of children's body-emotional education, it would be good to produce studies on the impact of early childhood body-emotional education on primary school-age children in the future, as well as to consider what kind of abilities the safety and emotional skills learned in early childhood give to the school journey.

Keywords Body emotion education, sexuality, childhood, sex education, body emotion
Pages 22 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	2
3	Lapsen seksuaalikasvatus	2
3.1	Seksuaalisuus eri elämänvaiheissa	4
3.2	Terveydenhoitaja seksuaalikasvattajana	5
4	Alle kouluikäisen kehotunnekasvatus	7
4.1	Seksuaalinen kehitys	7
4.2	Seksuaalisuuden portaat 1–4	8
4.3	Koskemattomuus ja turvataidot	10
4.4	Aikuisen suhtautuminen ja seksuaalioikeudet	12
4.5	Tunnetaidot	13
4.6	Kehoitsetunto ja hämmennys	14
5	Opinnäytetyön tuottaminen	15
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	16
5.1.1	Innostava oppimateriaali	16
5.1.2	Aineistonhankinta	18
5.1.3	Palaute opetusmateriaalista	18
5.2	Opinnäytetyön eettisyys	19
6	Pohdinta ja johtopäätökset	20
	Lähteet	22

Liitteet

- Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Verkkokurssi

1 Johdanto

Ihmisen seksuaalinen kehitys alkaa jo ennen syntymää ja loppuu, kun ihmisen elämä päättyy (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012, s. 7). Lasten kohdalla puhutaan mieluummin kehotunnekasvatuksesta kuin seksuaalikasvatuksesta, koska kehotunnekasvatus kuvaa sanana paremmin alle kouluikäisen kehitystä ja tarpeita. (Väestöliitto, n.d.-d). Kehotunnekasvatus on merkittävä osa lapsen kehitystä ja oman minäkuvan muodostumista. Myönteinen kehoitsetunto luo varmuutta ja hyväksyntää omaa kehoa kohtaan. Tavoitteena on vahvistaa minäkuvaa, tunteiden tunnistamista sekä luoda myönteisiä kokemuksia kehosta ja läheisyydestä. (Väestöliitto, n.d.-a)

Seksuaalisen kehityksen matkaa on monivaiheinen, jossa keho, ymmärrys ja tunteet kulkevat rinnakkain. Matkan sujuvuus määrittelee aikuisenakin suhdetta omaan kehoon, seksuaalisuuteen, parisuhteisiin ja kykyyn nauttia seksuaalisuudesta. Pienen lapsen seksuaalisuus on erilaista kuin aikuisten. Se pitää sisällään kehon ja sen toimintojen ihmettelyä sekä vertailua. Tietoisuus kehotunnetaidoista on lisääntynyt, mutta aiheen puheeksi ottaminen koetaan edelleen haastavaksi (Väestöliitto, n.d.-d).

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on vastata lapsen tiedonjanoon hänen kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla, niin että hänen tarpeensa ja toiveet tulevat kuulluksi. (Bildjuschkin, 2022, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2010, s. 21)

Pienen lapsen kehotunnekasvatukseen liittyy ennakkoluuloja ja uskomuksia, lisäksi tietämättömyydestä johtuvaa harhatietoa on. Lasten seksuaalisuudesta ei ole aiemmin paljon puhuttu, koska ei ole tiedetty minkälaista on lapsen seksuaalisuus tai onko sitä. Lapselle turvallisinta ja terveellisintä on avoin puhekuulttuuri luotettavan aikuisen kanssa. Tässä terveydenhoitaja voi olla mukana tukemassa, ohjaamassa ja opastamassa vanhempia puheeksi ottamisen kanssa. (Väestöliitto. n.d.-d)

Opinnäytetyössä käsitellään alle kouluikäisen kehotunnekasvatusta, minkä pohjalta luodaan opetusmateriaalia korkeakouluopiskelijoille. Tuotettu opiskelumateriaali lisää tulevien terveydenhoitajien osaamista ja ymmärrystä pienen lapsen seksuaalisuudesta eli kehotunnetaidoista.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoitus on tuottaa opetusmateriaalia terveydenhoitajakoulutuksen käyttöön alle kouluikäisen lapsen kehotunnekasvatuksesta. Opinnäytetyön tuotoksena toteutettu opetusmateriaali lisää tulevien terveydenhoitajien osaamista alle kouluikäisen lapsen kehotunnekasvatuksesta.

Tavoitteenamme on lisätä tulevien terveydenhoitajien tietoutta neuvolaikäisten kehotunnekasvatuksesta. Lisäksi haluamme lisätä terveydenhoitajien valmiuksia tukea ja ohjata vanhempia turvallisessa kehotunnekasvatuksessa.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Tavoitteena on lisätä terveydenhoitajaopiskelijoiden osaamista pienen lapsen kehotunnekasvatuksesta eli lapsen seksuaalisuudesta. Tuottamamme opetusmateriaalin tarkoitus on olla helposti saavutettavissa sekä mielenkiintoa aiheeseen herättelevä.

Halu tuottaa opinnäytetyö lasten kehotunnekasvatuksesta syntyi kiinnostuksesta lapsen kehityksen vaiheisiin. Terveydenhoitajan kehittämistehtävän myötä kiinnostus aiheesta kasvoi ja halu lisätä omaa sekä muiden teoreettista osaamista lasten turvallisesta kehotunnekasvatuksesta sekä siitä, kuinka terveydenhoitaja pystyy tukemaan lasta ja perhettä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Mikä tarkoitetaan kehotunnetaidoilla?
2. Mitä terveydenhoitajan tulee huomioida kehotunnekasvattajana?
3. Minkälaista on innostava verkko-opetusmateriaali?

3 Lapsen seksuaalikasvatus

Lapsen seksuaalisuus kehittyy vähitellen lapsen kasvaessa ja lapsella on oikeus oppia kehostaan, vertailla ja ihmetellä sitä sekä kysyä kehoista ja ihmisenä olemisesta. Usein se kuitenkin jää pois kasvatuksesta, jolloin lapsi saattaa kokea, ettei aikuinen halua puhua tai kuulla aiheesta. Yleissopimuksessa lasten oikeuksista mainitaan, että lapsella on oikeus saada tietoa valitsemallaan tavalla. Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia ja siihen kuuluu

lapsen oikeus saada seksuaalikasvatusta. (Bildjuschkin, 2022, Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2010, s. 21; ks. myös yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991 §13).

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on antaa lapsille ja nuorille puolueetonta ja tieteelliseen tietoon perustuvaa tietoa koskien seksuaalisuutta. Tietoa tulee antaa eri näkökulmista, joiden avulla lasta autetaan kehittämään riittäviä taitoja, joiden turvin toimia erilaisissa tilanteissa. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa lasta kehittymään vastuulliseksi ja tukee ennakkoluulotonta suhtautumista moninaisuuteen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010, s. 3)

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on myös auttaa lasta kasvamaan ja ohjata niihin tapoihin ja normeihin, jotka ovat kyseisessä yhteisössä toivottuja ja normaaleja. Seksuaalikasvatuksen tavoite on opettaa lasta ymmärtämään seksuaalisuuden ulottuvuudet, kehon toimintaa ja seksuaalioikeuksia. Seksuaalikasvatuksen myötä ihmisellä on tiedot, taidot ja mahdollisuudet luoda omat ajatukset seksuaalisuutta koskien. Ihmisoikeuksiin kuuluu seksuaalioikeus ja seksuaalikasvatus on tärkeä osa sitä. Lapsen suhtautuminen syntyessään on myönteinen jokaiseen osaan itsessään ja hänellä on halu tutkia kehoaan. (Bildjuschkin, 2015, ss. 13–14, 51; Väestöliitto, n.d.-g)

Seksuaalikasvatuksen päämäärä ei ole lapsen valmistautuminen aikuiseen seksiin, vaan saada lapsi ymmärtämään, että on tärkeä ja riittävä juuri sellaisena, kun on. Pohja hyvään aikuisuuteen luodaan jo lapsena, ja siinä auttaa hyvä itsetunto, vähitellen rakentuva minäkuva sekä oma identiteetti. Tästä syystä seksuaalikasvatuksessa ei puhuta seksistä juuri ollenkaan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012, s. 6)

Seksuaalikasvatus jaotellaan neljään eri osaan, valistukseen, opetukseen, ohjaukseen ja neuvontaan. Seksuaalivalistus tarkoittaa tiedon jakamista isoille ihmisjoukoille yleisesti ilman yksilöllistä keskustelua tai viestintää. Opetuksessa keskustelu on avainasemassa ja menetelmiä siihen on monia. Ohjaus voi olla epämuodollisempaa kuin opetus ja siinä korostuu toiminnallisuus ja kohtaaminen. Neuvonta on toistuvaa pohdintaa asian äärellä, kaksin tai kolmissin. (Bildjuschkin, 2015, ss. 13–14)

Seksuaalikasvatus voidaan jaotella myös viralliseen kasvatukseen, jolloin kasvatuksen tekee ammattilainen esimerkiksi terveydenhoitaja tai epäviralliseen seksuaalikasvatukseen, jolloin kasvattaja on lapsen lähipiiri, perhe tai ystävät. Varhaisessa vaiheessa lapsen ollessa pieni, epävirallisten lähteiden merkitys on suuri. Ammattilaisten puoleen käännytään lähinnä vain

silloin, kun tilanteen ratkaisemiseksi tarvitaan ammattilaisen tukea. (Bildjuschkin, 2015, ss. 13–14; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010, s. 8)

3.1 Seksuaalisuus eri elämänvaiheissa

Seksuaalisuus on merkittävä osa ihmisyyttä eri elämän vaiheissa. Se pitää sisällään sukupuolen, sukupuoli-identiteetin sekä sukupuoliroolit. Näiden lisäksi seksuaalisuus käsittää seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, suhteet sukupuolien välillä sekä lisääntymisen. Seksuaalisuus voi ilmetä kokemuksina sekä erilaisina ajatuksia.

Seksuaalisuus voi siis olla erittäin monimuotoista eivätkä kaikki koe koko elämänsä aikana kaikkia seksuaalisuuden sisällään pitämiä muotoja. Voidaan siis todeta, että seksuaalisuus on suuri osa ihmisenä olemista. Seksuaalisuus ei rajoitu mihinkään tiettyyn ikäryhmään vaan kaikki ihmiset iästä riippumatta ovat seksuaalisia olentoja. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010, s. 16)

Seksuaalikasvatus koskettaa kaikkia ihmisiä jossain elämän vaiheessa ja alkaa jo raskausaikana. Yksilön seksuaalisuus on muuttuva ja se kehittyy koko ajan.

Seksuaalikasvatus on erottamaton osa kasvatusta. (Bildjuschkin, 2015, ss. 13–14, 51)

Seksuaalisuus on merkittävä osa terveyttämme ja tukee yksikön kokonaisvaltaista hyvinvointia. Keho, ymmärrys ja tunteet kehittyvät rinnakkain. Seksuaalikasvatus kuuluu kasvatustyöhön kuten liikenneturvallisuuden tai huolellisen hammashygienian opettaminen. Seksuaalikasvatuksella lasta autetaan kokemaan itsensä arvokkaaksi hyväksyen oman seksuaalisuutensa. Seksuaalikasvatuksen avulla lapsi oppii myös arvostamaan muita ihmisiä ja heidän seksuaalisuuttaan. (Kihlström, 2020, s. 22–23; Väestöliitto, n.d.-h.)

Jo vastasyntyneellä on valmius vuorovaikutukseen, joka on eilinehto hänen selviytymiselleen. Varhainen vuorovaikutus erityisesti vauvan ja vanhemman välillä on tärkeä, ellei jopa tärkein osuus lapsen varhaisen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Vauva tarvitsee selviytyäkseen aikuisen, joka tarjoaa lämpöä, läheisyyttä ja hoivaa. Näiden hetkien avulla vauva oppii miltä tuntuu, kun turvallinen ihminen koskee ja pitää huolta. Lempeät katseet ja vauvan tarpeisiin vastaaminen luovat vauvalle perustuottamuksen, jonka merkitys on tärkeässä roolissa myöhemmin ihmissuhteiden muodostamisessa. (Kihlström, 2020, s. 95) Myöhemmin lapselle kehittyä keinoja saada tarvitsemaansa hoitoa ja hoivaa. Varhaisessa vaiheessa opitut tavat seuraavat mukana koko lopun elämää ja vaikuttavat ihmis- ja parisuhteisiin aikuisenakin. (Bildjuschkin, 2015, ss. 13–14, 51; Väestöliitto, n.d.-g)

Monissa yhteiskunnissa seksuaalisuuteen liittyy tabuja. Vähemmistöjen, vanhusten, nuorten ja lasten seksuaalisuudesta ei puhuta mikä voi johtaa seksuaalioikeuksien laiminlyönteihin, joka näkyy esimerkiksi seksuaaliterveydenhoidossa. Monissa maissa palveluita tarjotaan vain aikuisille, eikä muiden ikäryhmien tarpeita huomioida lainkaan. (Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 111–112)

3.2 Terveydenhoitaja seksuaalikasvattajana

Seksuaalikasvatuksella lisätään terveysosaamista seksuaaliterveyden osa-alueilla. Tähän kokonaisuuteen sisältyy teoreettinen osaaminen, käytännön taidot, kriittinen ajattelu, itsetuntemus sekä eettinen vastuullisuus. Seksuaalikasvatus pyrkii seksuaaliterveyttä edistävään käyttäytymiseen. (Bildjuschkin, 2015, s. 16) On tärkeää tuntea lapsen seksuaalisuuden kehityksen pääpiirteet, jotta lapsen kehityksen tukeminen onnistuu. Ammatillaisen on hyvä osata tunnistaa lapsen kehityksessä tapahtuvat huolestuttavat muutokset ja osata puuttua näihin rakentavasti. On tärkeää, ettei lapsen kysymyksiä kielletä tai paheksuta. Mikäli näin tapahtuu voi lapsi luulla, että hänen kysymyksissään on jotain sopimatonta. Seksuaalisuudesta ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhutaan myönteisesti ja positiiviseen sävyyn. Nämä luovat hyvän pohjat lapsen oman kehon arvostukselle ja seksuaaliselle kehitykselle. (Väestöliitto, n.d.-e)

Terveydenhoitajat ovat terveyden edistämisen ja terveystkasvatuksen asiantuntijoita ja siksi seksuaaliterveyden edistäminen kuuluu terveydenhoitajille. Seksuaalikasvatuksessa korostuu terveyttä edistävää, voimavaroja vahvistavaa, ja hyvinvointia lisäävää hoitotyö. Terveydenhoitaja on rinnalla kulkija, luotettava tiedon lähde sekä ammatillainen, jonka tuella mahdollistetaan luonnollinen seksuaalikasvatus lapsen elämässä. (Kankkunen, 2011)

Terveydenhoitajan rooli lapsen seksuaalikasvatuksessa on tukea lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista. Myönteisen kehonkuvan tarkoituksena on auttaa lasta säilyttämään luontainen arvostus itseään kohtaan, hyväksyen oma keho sekä läheisyys. Terveydenhoitaja voi omalla esimerkillään tukea lasta tällä tiellä. Terveydenhoitajan vastaanotolla lapsi tulee valmistaa sanallisesti tehtäviin tutkimuksiin sekä kunnioittaa lapsen mielipidettä koskettamiseen. Ohjeistamisen tulee tapahtua lempeästi lapsen ikätaso huomioiden. Lapsen kysymyksiin tulee vastata asiallisesti eikä lasta tule nolata. Mikäli lapsi kieltäytyy jostain, tulisi pohtia voiko tarvittavan toimenpiteen suorittaa myöhemmin. (Cacciatore ym., 2021)

Lapsen seksuaalisuutta pidetään vielä monissa perheissä tabuna, joten terveydenhoitajan on tärkeää tukea myös vanhempia seksuaalikasvattajina. Lapsen seksuaalikasvatus voi aiheuttaa kuulijassa ennakkoluuloja sekä voimakkaita tunteita. Nämä voivat pohjautua aikaisempaan tietämykseen lasten seksuaalisuudesta. Jotkut voivat yhdistää seksuaalisuuden seksiin, vaikka nämä eivät tarkoita samaa. (Cacciatore ym., 2021)

Vaatii hienotunteisuutta, vuorovaikutustaitoja, asiakkaan kuulemista ja tilanneherkkyttä ottaa seksuaalisuus puheeksi. Puheeksi ottamisessa apuna voidaan käyttää aiheesta tuotettua materiaaleja. Näiden avulla vanhemman on helppo ymmärtää, että kyseessä on lapsen kehitystasoon sopivaa terveystieteellistä kasvatusta. Terveydenhuollon työntekijän tueksi on tuotettu useita eri ikäisille tarkoitettuja julisteita sekä opas vihkosia. (Cacciatore ym., 2021; Kankkunen, 2011)

Voidakseen kohdata asiakkaiden seksuaalisuutta, terveydenhoitajan pitää olla tietoinen omastaan. Oman seksuaalisuuden ymmärtäminen on lähtökohtana seksuaalikasvatuksessa. Terveydenhoitaja toimii saamansa koulutuksen ja tiedon lisäksi myös omien kokemusien, ihmiskuvansa ja ammatillisuuden varassa. Ammatilliseen käytökseen ei kuulu omien arvojen ja asenteiden jakaminen eteenpäin, eikä terveydenhoitajan tarvitse kaikkea hyväksyä tai ymmärtää. Omien kokemusten käsittely, ja tunteiden tietoinen käsittely laajentaa ammatillisuutta ja helpottaa asioiden käsittelyä ja kohtaamista. Ammatillisuus kehittyy vähitellen, jos siihen antaa itselleen mahdollisuuden. (Kankkunen, 2011)

Lisääntyvissä määrin terveydenhoitajan asiakkaisiin kuuluu myös perheitä, jotka tulevat alueilta, joissa tyttöjen tai poikien sukuelimien leikkaaminen kuuluu uskonnollisiin tai kulttuurisiin perinteisiin. Tyttöjen kohdalla käytetään usein sanaa silpominen, kun taas poikien kohdalla puhutaan ympärileikkauksesta. Poikien ympärileikkaus voidaan tehdä, joissain tapauksissa myös lääketieteellisin perustein (Suomen lääkäriliitto, n.d.-a; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023). Terveydenhoitaja on velvollinen ottamaan silpomista koskevan aiheen puheeksi kaikkien kanssa, jotka tulevat kulttuureista, jotka harjoittavat tyttöjen sukupuolielinten silpomista. Aiheen puheeksi ottaminen on erityisen tärkeää neuvolatyössä, jossa perheiden tietoa silpomisen haitoista pystytään lisäämään muun terveysneuvonnan lisäksi. Terveydenhoitaja pystyy myös ohjaamaan mahdollisten korjaavien leikkauksien osalta alkuun. (Suomen Lääkäriliitto, n.d.-a; Suomen Lääkäriliitto, n.d.-b; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023) Aiheen puheeksi ottamisessa on tärkeää, ettei suoraan oleteta mitään vaan lisätään omaa tietoa kysymällä ja kuuntelemalla. Kuuntelemalla tuntemus perheestä lisääntyy ja tätä kautta pystyt vaikuttamaan perheeseen. Tällä tavoin myös perheen luottamus terveydenhuollon ammattilaiseen kasvaa. Väestöliiton tuottamissa

Puheeksi ottamisen korteissa on tyttöjen silpomista käsittelevä kortti, joka voi auttaa puheeksi ottamisessa. (Cacciatore ym., 2021)

Mikäli terveydenhoitaja kuulee perheen suunnittelevan ympärileikkausta tai silpomista, tulee asiasta välittömästi tehdä ilmoitus sosiaaliviranomaisille. Terveystieteiden henkilön tulee kirjata havainnot sekä keskustelut mahdollisimman tarkasta jatkotoimia varten. Silpominen on Suomen laissa määritelty rangaistavaksi, myös silloin kun se suoritetaan suomalaiselle tai Suomessa vakituisesti asuvalle henkilölle. Silpominen aiheuttaa usein turhaa terveydellistä haittaa kipujen sekä vuotojen osalta. Silpominen aiheuttaa usein pitkittynyttä haittaa vaikuttaen virtsaamiseen, lisää tulehdusriskiä sekä myöhemmässä vaiheessa aiheuttaa yhdyntäkipuja sekä synnytyskomplikaatioita. (Suomen Lääkäriliitto, n.d.-b; Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023)

4 Alle kouluikäisen kehotunnekasvatus

Seksi ja seksuaalisuus sanoina sekoitetaan herkästi toisiinsa. Näiden termien sekaantuminen voi aiheuttaa merkittäviä vääriin ymmärryksiä. Kihlström (2020, s. 18) kuvaa kirjassaan loistavasti seksin ja seksuaalisuuden merkityksen eroja seuraavalla tavalla ”Seksi on sitä mitä teemme ja seksuaalisuus sitä mitä olemme.”

4.1 Seksuaalinen kehitys

Yksi lapsuuden merkittävimmistä tehtävistä on oppia tuntemaan oma keho ja nimeämään sen osat. Lapsi oppii miltä oma keho tuntuu ja miltä siihen koskeminen tuntuu. Lapsi on luonnostaan utelias, ihmettelevä ja avoin uusille asioille. (Väestöliitto, n.d.-e) Alle 8-vuotiaiden seksuaalikasvatusta kuvataan usein nimellä kehotunnekasvatus, koska sana seksuaalikasvatus yhdistettynä pieniin lapsiin voi aiheuttaa hämmennystä ja harhaan johtavan mielikuvan. Sanana kehotunne kuvaa jokaisen yksilön sisäistä kokemusta ja tuntemusta omasta kehosta. Tähän kuuluu itsetuntemusta, omien tunteiden, kehon ja kokemusten arvostamista. Kehotunnetaitojen avulla lapsi oppii tuntemaan oman kehonsa sekä tunnistamaan omat rajansa kehoon liittyen. (Cacciatore ym., 2021; Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 84–85)

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on jakaa tietoa seksuaalisuudesta kuulijan ikätasoon sopivasti. Pienten lasten kohdalla se tarkoittaa lapsen tiedonjanoon vastaamista. Tunne ja turvataitojen opettelua sekä kehonosien nimeäminen ovat myös osa seksuaalikasvatusta.

Lapsen seksuaalikasvatuksen perimmäisenä ajatuksena on lapsen suojeleminen. Lapsi tarvitsee oppia turvataidoista, sekä oman, että toisen rajojen kunnioittamisesta.

Seksuaaliväkivallan uhriksi joutuessaan lapsi osaa helpommin kertoa tilanteesta, koska on oppinut, minkälaisia rajoja toisten tulee noudattaa. Turvataitojen opettelu on osa lapsen kasvatusta ja tiedon lisäämistä. (Kihlström, 2020, ss. 22–23)

Lapset havainnoivat ympäristöään ja oppivat muiden ihmisten puheista, ilmeistä ja äänensävyistä onko käytös toivottavaa vai sopimatonta. Lapset usein haluavat tehdä asioita, joilla tietävät saavansa aikuiselta huomion. Jos huomiota saa tekemällä kiellettyjä asioita kohdistaa lapsi usein tekonsa niin. Lapselle on tärkeää luoda kokemus, että myös toivotulla tavalla käyttäytymällä saa aikuisen huomion itseensä. Lapsen ohjaamisen tulee olla hellää ja asiallista, koska lapsi vasta opettelee itselleen uusia asioita. Lapsen on tärkeää oppia erottamaan julkiset ja yksityiset asiat sekä yksityisyyteen liittyviä käytänteitä. Nämä käytänteet koskevat jokaista ominaisuuksista riippumatta. Käytänteissä voi kuitenkin olla pieniä eroja kulttuureitten mukaan. (Väestöliitto, n.d.-f)

4.2 Seksuaalisuuden portaat 1–4

Seksuaalisen kehityksen nopeus on yksilöllistä ja vaiheittain etenevää. Kehitykseen vaikuttavat lapsen kehitysaikataulu sekä temperamentti. Myös lapsen ympäristö ja aiemmat kokemukset vaikuttavat kehitykseen. Seksuaalista kehitystä voidaan kuvata portaittain etenevän seksuaalikasvatusmallin mukaisesti, näitä kutsutaan seksuaalisuuden portaiksi. Mallin on ideoinut alun perin Erja Korteniemi-Poikela, mutta jatkokehityksessä mukana on ollut Raisa Cassiatore. (Bildjuschkin, 2015, s. 50)

Portaissa kuvataan yksitoista seksuaalikehitystä käsittelevää porrasta syntymästä aikuisuuteen. Jokainen kehitysvaihe on tärkeä osa seksuaalista kasvua. Jokaisen portaan tarkoituksena on kehittää yksilöä ja tämän avulla valmistaa seksuaalisessa kehityksessä eteenpäin. Portaista yksi, kaksi ja kolme kuuluvat selvästi lapsen varhaiseen, ennen kouluikää tapahtuvaan kehitykseen. Porras neljä sijoittuu esikouluiän kynnyksestä alakoulun alkuvuosiin. (Bildjuschkin, 2015, s. 50)

Ensimmäisellä portaalla käsitellään 1–4-vuotiaan seksuaalista kehitystä. Pohjaa seksuaalikasvatukselle lähdetään rakentamaan jo lapsen syntymästä. Olennaisia asioita tässä vaiheessa ovat lapsen kokema läheisyys ja aikuisen tuoma turva. Lapsi kokee tunteen, että hänen tarpeistansa kertovaan viestintään vastataan. Ensiarvoisen tärkeitä kiintymyssuhteen muodostumisessa ovat varhainen vuorovaikutus, turvallinen kosketus ja

huolenpito. Nämä kokemukset vaikuttavat suhtautumiseen toisten ihmisten läheisyyteen ja kosketukseen myös aikuisuuden koittaessa. (Bildjuschkin, 2015, s. 51)

2–8-vuotiaana kehitys on toisella portaalla jossa, lapsi kokee paljon positiivisia tunteita ja alkaa löytämään itselleen tykkäyskavereita. Lapsen tunnetaidot kehittyvät ja lapsi kokee myös myönteiset tunteet voimakkaina. Lapsi osoittaa tykkäämistä usein halauksin ja pusuilla. Lapsen tykkääminen kertoo, että hän pitää näistä asioista. Lapsen tykkäämistä ei kuitenkaan voida verrata aikuisena koettaviin ihastuksen tunteisiin. Sen lisäksi, että lapsi kokee itse pitävänsä asioista, on tärkeää, että hän tulee myös itse tykättyksi. Lapsi kaipaa läheisten aikuisten ja lapsien osoituksia siitä, että pitävät hänestä. Usein lapset näyttävät tykkäämistään hyvin avoimesti halauksin ja suudelmin, niin kuin hän on itse saanut hellyyden osoituksia itse läheisiltään. (Bildjuschkin, 2015, s. 51)

Portaalla kolme, 3–9-vuotiaana, lapsen sisäinen rakkauden määrä on valtava ja sitä jaetaan ympärillä oleville ihmisille, leluille ja lemmikeille. Rakkauden jakamiseen kuuluu usein myös ihastuminen lapselle läheiseen aikuiseen. Tyypillisesti tämä on äiti tai isä. Lapsen rakkauden kohteeksi valikoituu usein luotettava aikuinen, jota lapsi pitää ihailtavana ja suuren rakkauden arvoisena. Aikuisen tehtävänä on tukea lapsen tunnetta ja luoda ympäristö, jossa lapsen rakastumista ei vähätellä vaan annetaan tilaa elää tämän tunteen vallassa. Lapselle on tärkeää saada myönteisiä kokemuksia tunteiden parissa ja olo, että hänen kokemansa tunne on hyväksytty ja oikeanlainen. Kolmannella portaalla lapsi voi alkaa pohtimaan mistä vauvat tulevat ja kuinka ne saavat alkunsa. Lapsi havainnoi sukupuolien eroja verraten omaa vartaloaan muihin. Sukupuolien eroihin tutustuminen tapahtuu leikkien lomassa. (Bildjuschkin, 2015, s. 52)

Neljännellä portaalla, lapsen ollessa 6–12-vuotias, ihastuksen kohteet muuttuvat iän mukana. Tässä vaiheessa lapsen ihastuksen kohteeksi alkaa päätymään lapsen ihannoimat julkisuuden henkilöt. Haaveilu kumppanuudesta idolin kanssa luo lapselle nautintoa ja on tarpeellista kehityksen kannalta. Haaveilu vahvistaa lapsen itsetuntoa ja lisää mielihyvää. Lapsien leikkeihin alkaa tulemaan hahmoiksi heidän ihannoimiaan henkilöitä. Tämän kautta lapsi pääsee leikin varjolla kokeilemaan aikuisuuden tuomaa roolia. Leikin avulla lapsi pääsee myös pohtimaan omaa itseään ja minkälaiseksi aikuiseksi haluaa itse kasvaa. Vanhemmat voivat tukea tätä haaveileikka kannustamalla lasta haaveilemaan. Aikuisen tulee ottaa ihastus arvostaen vastaan, mutta samalla osoittaa, ettei aio vastata siihen. Tällä aikuinen pystyy myös opettamaan, kuinka toisen tunteisiin vastataan kohteliaasti. (Bildjuschkin, 2015, s. 52)

Lapsi tutustuu omaan kehoon tunnustellen. Lapsi havaitsee, että sukupuolielimiin koskeminen voi tuottaa mielihyvää. Pienen lapsen itsetyydyttämistä kutsutaan unnutukseksi. (Bildjuschkin, 2015, s. 52) Unnutukseen voi kuulua sukupuolielinten painelua, koskemista ja hieromista. Tätä lapsi voi tehdä käsillään tai hieromalla itseään jotain vasten. Kosketuksen tuottama mielihyvän tavoitteena on auttaa lasta rauhoittumaan, auttaa ajan kulumisessa sekä luoda hyvä kokemus omasta kehosta. Lapselle sukupuolielinten koskettaminen on yhtä tavallista kuin kaikkiin muihin vartalon osiin koskeminen eikä hän koe siitä häpeää. (Väestöliitto, n.d.-j, s. 2)

4.3 Koskemattomuus ja turvataidot

Aikuisen tuella lapsi oppii tärkeitä koskemattomuuteen liittyviä oikeuksia. Lapsi saa päättää omasta kehostaan, ketä hän esimerkiksi halua tai kenen syliin hän menee. Lapsi tarvitsee läheisyyttä, ja se keneltä hän sitä ottaa vastaan, on hänen oma päätöksensä. Koskettamiseen liittyviä sääntöjä lapsi oppii, kun hänen kanssaan touhutaan, häntä halataan tai tönitään, sellaisissa tilanteissa, joissa lapseen kosketaan. Koskettamisen pitää perustua vapaaehtoisuuteen ja sen täytyy olla kaikkien osapuolien mielestä mukavaa. Kosketuksesta saa kieltäytyä, eikä lapsesta saa tuntua pahalta myöskään jälkikäteen. Olennaista koskettamisen säännöissä on myös opettaa, että vaikka ilman lupaa ei saa toiseen koskea, voi kevyt hipaisu tai silitys ohi menen tuntua mukavalta, jos sitä ei tapahdu liikaa tai koko aikaa. Lapsella on oikeus elää turvallisesti jokaisessa kehitysvaiheessa ja aikuisen tehtävä on tukea, ohjata ja suojata lasta ja puolustaa tämän oikeuksia. Aikuisen kanssa lapset opettelevat toimintamalleja vaikeiden tilanteiden varalta. Turvataitokasvatus ei kuitenkaan ole pelkästään toimintaohjeiden antamista, vaan se on myös lasten omien taitojen ja voimavarojen vahvistamista ja tunnistamisen opettelua. (Väestöliitto, n.d.-i; Kankkunen, 2011; Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 95–96)

Turvataitoja harjoitellaan, sillä lasta ei voi suojella jatkuvasti muilta ihmisiltä ja niiden avulla lapsi pystyy puolustamaan omia rajojaan ja osaa pitää huolta itsestään. Aikuinen on vastuussa siitä, että tilanteet ja ympäristö, jossa lapset viettävät aikaa ilman aikuista, ovat tarpeeksi turvallisia. Turvataitoja harjoittelemalla lapset saavat valmiuksia itsensä suojelemiseen kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätilanteissa ja mahdollisesti myös niiden välttämiseen. Turvataitojen harjoittelu rohkaisee lasta ja siten he uskaltavat kertoa huolistaan ja peloistaan luotettavalle aikuiselle. Turvataitoja harjoittelemalla lapsi oppii toimintamalleja, jolloin hän osaa toimia uhkaavassa tilanteessa. Itseluottamuksen kasvaessa lapsi tunnistaa tällaisia tilanteita ja hän kokee voivansa vaikuttaa itse tilanteen etenemiseen. Lasta ei

pelotella eikä hänen tule olla vastuussa tilanteissa, joihin hänen ikänsä tai kehitystasonsa ei vielä riitä. (Kankkunen, 2011; Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 97–98; Väestöliitto, n.d.-i)

Kaikki väkivalta ja kaltoinkohtelu, jossa lapsi kokee itsensä voimattomaksi ja neuvottomaksi, tai jossa lapsi joutuu kohtaamaan asioita tai tilanteita mitä ei ymmärrä, horjuttaa lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Tällaisissa tapauksissa on tärkeää keskittyä tukemaan arjen elämän hallintaa ja sen palauttamista. Lasta ei tule jättää yksin vaikeiden kokemusten jälkeen. Lapselle tulee tarjota riittävä tuki ajatusten, kokemuksen ja tunteiden käsittelyyn. (Andell yms., 2015, s. 12) Merkittävässä roolissa lapsen turvallisuuden kokemukselle, itsearvostukselle, tunteiden säätelylle ja vuorovaikutustaitojen kehitykselle ovat varhaiset vuorovaikutussuhteet. Aikuisen käytös ja toiminta ilmenee lapsen käytöksessä itseään ja muita kohtaan. Voidaan ajatella, että varhaisessa vaiheessa aikuinen lainaa omaa tunteidensäätely järjestelmäänsä lapselle ja sen avulla auttaa lasta käsittelemään tunteen. Lapsen tarpeet huomioiva vuorovaikutus saa aikaan turvallisen kiintymyssuhteen ja on yhteydessä hyvään itseluottamukseen. (Andell yms., 2015, s. 19)

Turvataitoja opettaessa sekä toimintaohjeita opetellessa on kuitenkin muistettava, että ohjeista ja harjoituksista huolimatta lapsi saattaa lamaantua täysin epämiellyttävissä tilanteissa, eikä pysty sanomaan mitään tai liikkumaan minnekään. On luonnollista, että jännittävässä tai pelottavassa tilanteessa jäätyy paikoilleen. Lapsi saattaa myös kiinnostua aikuisen ehdotuksista ja haluta kokeilla pyydettyjä asioita. Jälkikäteen lapselle saattaa tulla ikäviä tunteita tapahtumia kohtaan, jolloin turvallisen aikuisen tehtävä on muistuttaa, ettei lapsi ole tehnyt mitään väärää eikä vika ole lapsessa. Turvallisen aikuisen tehtävä on olla läsnä lapselle ja auttaa tilanteessa kuin tilanteessa. (Kihlström, 2020, s. 126; Väestöliitto, n.d.-i)

Australiassa 2020 tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin hoitajien kokemuksia seksuaalikasvattajina asuinpalveluissa. Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä työntekijöiden käsityksiä siitä, kuinka heidän tietonsa ja taitonsa olivat lisääntyneet nuorten kanssa käytyjen keskusteluiden jälkeen. He saivat tietoa normaalista ja haitallisesta seksuaalisesta kasvatuksesta, sukupuolen moninaisuudesta ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kasvattajien saadessa tietoa seksuaalikasvatuksesta, he kokivat olevansa valmiimpia ja rohkeampia ottamaan asian puheeksi lasten kanssa, ovat saaneet ohjausta seksuaalikasvatuksesta, puheeksi ottamisesta ja seksuaaliterveydestä. He kokivat, että lasten riski kokea seksuaalista häirintää pieneni, kun lasten tietoisuus seksuaaliuudesta lisääntyi. (Bornemisza ym., 2021)

4.4 Aikuisen suhtautuminen ja seksuaalioikeudet

Lapsella on oikeus tietää ja kysyä kaikesta, myös seksuaalisuudestaan. Ikä- ja kehitystaso huomioiden lapselle tulee antaa oikeaa tietoa. Tieto voidaan antaa esimerkiksi yksinkertaistettuna, mutta niin että se on totuudenmukainen. Lapsella on myös oikeus päättää omasta kehostaan, rajoista, jotka koskevat häntä itseään, oppia käyttämään sopivia sanoja, puhua kaikesta ja ilmaista toiveita ja tarpeitaan sekä myös kieltää ja kieltäytyä tilanteissa, joissa se on tarvittua. Oikeuksiin kuuluu myös vapaus tutkia omaa sukupuoli identiteettiään, vahvistaa sitä sekä leikitellä sillä. Hyvän keskusteluyhteyden luominen on tärkeää, että lapsi uskaltaa kääntyä aikuisen puoleen kaikissa huolissaan, kysymyksissään ja ongelmassaan. Aikaisessa vaiheessa luotu luottamuksellinen keskusteluyhteys on tärkeä, jotta lapsi uskaltaa kysyä, kertoa kiusaamisesta sekä mahdollisesta hyväksikäytöstä. Seksuaalisuudesta ei saa tulla tabu lapsen ja vanhemman välillä, sillä on aikuisen tehtävä suojella lapsen seksuaalioikeuksia. (Väestöliitto, n.d.-f, Väestöliitto, n.d.-e; Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 111–112)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa selkeästi kerrotaan, että lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä ja hakea, saada ja levittää kaikkia tietojaan ja ajatuksiaan. Sopimuksessa olevilla valtioilla on myös velvollisuus toimia niin, että lapsia suojellaan seksuaaliselta väkivallalta. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2010, s. 18)

Koska seksuaalisuuden saatetaan ajatella alkavan vasta murrosiässä, ei lasten seksuaalisuudesta aina puhuta. Normaaliin kehitykseen kuitenkin kuuluu omaan kehoon tutustuminen, kehojen moninaisuuden havaitseminen, turvan ja mielihyvän hakeminen kosketuksesta ja läheisyydestä. Lapsella on oikeus kehittyä turvallisessa ympäristössä omaan tahtiin, ilman häiriöitä. Aikuisen tulee tukea ja suojata tätä kehitystä. Aikuisen tehtävä on kertoa lapselle oikeuksistaan sillä lapsen seksuaalioikeudet ovat aikuisen velvollisuus. Lapselle luonnollinen tapa tutustua seksuaalisuuteen on testata omia rajojaan ja oikeuksiaan, olla utelias sekä tutustua omaan kehoonsa. Aikuisen rooli on olla läsnä, tukea ja vastata mahdollisiin kysymyksiin, joita lapsella voi herätä. Lapselle opetetaan hänen oikeutensa, mutta myös kielletyt asiat, jotta lapsi osaa kunnioittaa muiden oikeuksia. (Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, ss. 111–112)

Lapsia kiehtoo usein niin kutsutut vessasanat. Jokainen aikuinen määrittelee vessasanat omalla tavallaan, mutta usein niihin kuuluu esimerkiksi sukuelimet ja peppu. Niihin saattaa kuitenkin liittyä vaivoja, joista pitää pystyä kertomaan aikuiselle. Aikuiset saattavat hermostua ja kieltää lasta puhumasta vessasanoja, jolloin lapsi huomaa kielteisen asenteen. Tämä saa

lapsen innostumaan vain enemmän. Aikuisen kannattaa vastata sanoihin asiallisesti ja suhtautua niihin samalla tavalla kuin muihinkin arkisiin asioihin. Lapselle opetetaan, ettei hänen kehoonsa tai kehon eritteisiin liittyvissä asioissa ole mitään paheksuttavaa, jolloin sanojen hokeminenkin usein loppuu, kun ne eivät ole enää kiellettyjä. (Cacciatore & Kangaskoski, n.d., ss. 5–7)

4.5 Tunnetaidot

Tunne- ja turvataidot liittyvät toisiinsa läheisesti. Tavoitteena on, että lapsi oppii luottamaan omiin tunteisiinsa ja tunnistamaan mikä tuntuu hyvältä ja mikä ei. Tunteiden tunnistaminen, nimeäminen, ilmaisu, ja niiden kanssa selviytyminen kuuluvat tunnetaitoihin. Harjoitellessaan näitä taitoja lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea kehittyäkseen tunteidensäätelyssä. Lapsen tunteen kuuleminen ja vastaanottaminen luo lapselle kokemuksen siitä, että hänestä huolehditaan ja hänen tunteistansa sekä tarpeista ollaan kiinnostuneita. Tunnepurkaukset voivat olla voimakkaita ja tunteita koetaan ja näytetään avoimesti. Kaikki tunteet ovat tärkeitä sekä sallittuja ja tunteista kertomiseen kannustetaan sekä rohkaistaan. Tunteet vaihtelevat tilanteen mukaan ja eri ihmiset voivat kokea samassa tilanteessa erilaisia tunteita. Tunteet voivat tuntua eripuolilla vartaloa, toiset tuntuvat hyvältä ja toiset pahalta, mutta on hyvä muistaa, että jokaisella tunteella on syynsä ja niiden kokeminen on täysin sallittua. (Väestöliitto, n.d.-b, Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, 106–108.)

Tunne- ja turvataitojen kautta lapselle voidaan opettaa kommunikointitaitoja, jotka voivat ehkäistä lapsen joutumista kiusaamisen kohteeksi. Riittävä turvataitokasvatus myös tukee lapsen taitoja joilla, riski joutua häiriö tai väkivaltatilanteisiin pienenee. Lisäksi lapsi oppii näiden avulla suojaamaan itseään tällaisissa tilanteissa ja turvautumaan aikuisen apuun. Tunne- ja turvataidot eivät kuitenkaan ole vain keino selviytyä haastavista tilanteista, vaan moninainen kokonaisuus lapsen kasvua ja hyvinvointia tukevia selviytymiskeinoja. (Andell yms., 2015, s.11) Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarkoitus on olla lapsilähtöistä ja lapsen tarpeisiin vastaavaa. Tavoitteena on, että lasten omat kokemukset, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet käsitellään ja niistä syntyneisiin kysymyksiin vastataan lapsen ikätasoon sopivalla tavalla. (Andell yms., 2015, s.18)

Turvallisen aikuisen antama oikea aikainen riittävä hoiva auttaa perusturvallisuuden tunteen ja luottamuksen muodostumista lapselle. Kehityksen alkuvaiheessa on merkityksellistä, kuinka aikuinen tukee lasta tunteiden säätelyssä. Myöhemmin lapsen omat kokemukset tunteiden onnistuneesta säätelystä ja pelon hallinnasta tukevat kehitystä. Nämä kokemukset vahvistavat lapsen autonomiaa ja lisäävät turvallisuuden tunnetta. Luottamus itsen ja

muihin rakentuu, kun lapsi huomaa, että hänen ja muiden tunteilla on väliä. Lapsen on tärkeää kokea, että hänen tunteillaan ja tarpeillaan on väliä vaikkei aina pystyttäisikään toimimaan niiden mukaan. (Andell yms., 2015, s. 12)

Lapsen on helpompi vaikuttaa tunteisiinsa, kun hän oppii sanoittamaan niitä. Lapsi oppii myös, että tunteet, huolet ja toiveet saattavat johtaa impulsiivisiin tekoihin, joten on tärkeää oppia tunnistamaan myös negatiiviset tunteet. Tunteiden hallintaa, sietämistä ja rauhoittumista kannattaa opetella yhdessä tutun aikuisen kanssa, ja tunteiden ilmaisuun kannattaa sopia yhteisiä sääntöjä. Yhteisten sääntöjen avulla voidaan ohjata lasta näyttämään tunteensa turvallisella tavalla. (Väestöliitto, n.d.-b)

Tunteita saa näyttää, mutta esimerkiksi negatiiviset tunteet voivat johtaa tekoihin, joista seuraa lisää ikäviä tunteita. Lasta kuunnellaan ja autetaan tunnistamaan tunne. Joskus lapsen voimakas tunne voi näkyä käytöksenä, jonka aikuinen herkästi kieltää. Käytös voi kuitenkin kertoa tunteesta, jota lapsi ei vielä kykene sanoittamaan. Silloin lasta kuunnellaan ja lohdutetaan. Lasta voi myös opettaa purkamaan tunnetta esimerkiksi liikkumalla, sillä liiallinen negatiivisiin tunteisiin keskittyminen voi olla haitallista lapsen kehitykselle. (Väestöliitto, n.d.-b)

Myös myönteiset, hyvältä tuntuvat tunteet opetetaan tunnistamaan ja nimeämään. Niitä voidaan vahvistaa ja ne edistävät terveyttä. Lapselle opetetaan keinoja, joilla näitä tunteita voi osoittaa. Lapsen ihastuessa on tärkeää opettaa lasta kunnioittamaan myös ihastuksen kohteen toiveita ja tunteita. Ihastuksen tunteet tuovat välillä myös pettymyksiä, mutta tässä onkin hyvä paikka näiden tunteiden käsittelyn opettelemiseen. (Väestöliitto, n.d.-f, Väestöliitto, n.d.-c)

4.6 Kehoitsetunto ja hämmennys

Kehoitsetunto on lapsen käsitys omasta kehosta eli kehonkuvasta. Jokainen kokee oman kehonsa tietynlaisena ja sen pohjalta muodostaa oman suhtautumisensa omaan kehoon. Miten hyvänä ja riittävänä sen kokee. Lapsen kehoitsetunnon muodostumiseen vaikuttaa kuinka lapsen kehoon suhtaudutaan ja kuinka arvokkaana sitä pidetään. Positiivinen koskettaminen ja läheisyys tukevat hyvän kehoitsetunnon muodostumista. Positiivisen esimerkin kautta lapsi oppii itsekin arvostamaan omaa kehoaan ja sen ainutlaatuisuutta. (Väestöliitto, n.d.-a)

Lapsi alkaa tutustumaan oman kehonsa osiin jo kohdussa. Tämä tutkimusmatka jatkuu vauvan synnyttyä. Jo vauvana opitaan miltä kehon eri osiin koskeminen tuntuu. Vauva hakee myös turvaa kosketuksesta, joka hänestä tuntuu hyvältä. Kehoaan uteliaana tutkivan lapsen rinnalla aikuisen on tärkeää nimetä kehon alueita ja antaa kehon osille nimet. (Kihlström, 2020, s. 95) Lasten seksuaalista käyttäytymistä esiintyy usein ikätovereiden kanssa leikin tai kiusaamisen lomassa. Tällä keinolla lapset tutustuvat itseensä sekä muihin. Leikki auttaa lapsia tunnistamaan mikä heidän mielestään tuntuu hyvältä ja mikä aiheuttaa ei mieluisia tunteita. Lapset oppivat leikin kautta käsittelemään myös intiimejä asioita. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, 2010, s. 24)

Lapsen kehoon ei tule kohdistaa arvostelua. Lapsen keho on aina hyvä juuri sellaisena kuin se on. Kenenkään ei tule kommentoida lapsen painoa, vaan mahdolliset haasteet esimerkiksi painon kanssa tulee selvittää aikuisten välillä. Lapselle puhutaan arvostaen lapsen omasta sekä muiden kehoista. Kehojen heikkouksien sijaan keskitytään ihmettelemään kuinka ihmeellisiin asioihin kehomme pystyvät ja kuinka ainutlaatuisia ne ovat. (Väestöliitto, n.d.-a) Seksuaalikasvattajan on hyvä ymmärtää omaa seksuaalihistoriaansa, jotta vältyttäisi voimakkailta reagoineilta lapsen kysymyksiin. Mikäli omassa historiassa on käsittelemättömiä asioita voi ne heijastua lapsen kohtaamiseen. (Kihlström, 2020, s. 29)

Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti kehoitsetuntoon, kehonkuvaan sekä tunteeseen omaa kehoa kohtaan. Kehotunnekasvatuksen tarkoitus on vahvistaa lapsen minäkuva, tunteiden tunnistamista sekä vahvistaa myönteistä kokemusta omasta kehosta itseä ja muita kunnioittaen. Lapsen myönteinen suhtautuminen itseensä ja muihin tukee omasta kehosta huolehtimista sekä halua suojata sitä. (Väestöliitto, n.d.-a)

5 Opinnäytetyön tuottaminen

Opinnäytetyön tuotoksena toteutettiin opetusmateriaalia kehotunnekasvatuksesta Hämeen ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelijoille. Opetusmateriaali suunniteltiin verkkomateriaaliksi, jotta sen saavuttaminen ja päivittäminen jatkossa olisi mahdollisimman helppoa. Opetusmateriaalin teossa on huomioitu myös se, ettei sen sisältämä tieto vaadi toistuvaa päivittämistä. Materiaalin tavoitteena on kasvattaa terveydenhoitaja opiskelijoiden osaamista kehotunnekasvatuksesta heidän toimiessaan neuvolassa seksuaalikasvattajana. Tuotettu opinnäytetyön toteutus löytyy liitteenä 2.

Toteutuksessa liikkeelle lähdimme tutkittuun, näyttöön perustuvan tiedon etsimisestä ja oman osaamisen lisäämisestä aiheesta. Teoriatiedon määrän lisääntyessä aloitimme opetusmateriaalin työstämisen sen rinnalla. Tämä toimi meidän kohdallamme erinomaisesti, koska löydettyä tietoa pystyttiin hyödyntämään heti myös opetusmateriaaliin. Tuotettu opetusmateriaali luetutettiin neljällä oikolukijalla ennen sen julkaisemista. Oikolukijoiden havaintojen perusteella teimme tekstiin ja visuaaliseen ilmeeseen tarvittavia muutoksia.

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tuotos, joka palvelee kohderyhmää tai toimintaympäristöä. Kohderyhmiä ovat esimerkiksi työntekijät ja asiakkaat ja toimintaympäristöjä ovat esimerkiksi organisaatiot, yritykset palvelut tai erilaiset tiimit. Yksi tutkimuksellisen kehittämisen tapa ja opinnäytetyötyyppi ammattikorkeakouluissa on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö on konkreettinen tuotos esimerkiksi esine tai tapahtuma. (Airaksinen ym., 2022. ss. 9–15)

Toiminnallisena opinnäytetyönä voidaan myös tuottaa sähköisiä materiaaleja. Digitalisaation myötä eri medioiden käyttö opinnäytetyön tuotosten toteuttamiseen on lisääntynyt. Opetusmateriaalia voidaan tuottaa perinteisin keinoin esimerkiksi tuottamalla luentomateriaalia ja esityksiä tai esimerkiksi kurssein, koulutuksin, tapahtumin, näyttelyin tai opettavaisten pelien muodossa. Toiminnallinen opinnäytetyö alkaa tavoitteiden määrittelyllä, toteutuksen suunnittelulla, kehittämistyön menetelmän valinnalla, toteutuksen aikataulutamisella ja pohtimalla kuinka opinnäytetyön tuotosta arvioidaan ja kuinka palautetta voidaan kerätä. Toiminnallinen opinnäytetyö on aina kehittämistoimintaa ja se tehdään yhteistyössä työelämän kontaktin kanssa. Opinnäytetyö tehdään aina johonkin työelämässä havaittuun kehittämistarpeeseen. (Airaksinen ym., 2022. ss. 9–15)

5.1.1 Innostava oppimateriaali

Tahtoimme luoda opetusmateriaalista sellaisen, joka innostaisi lukijaansa oppimaan kehotunnekasvatuksesta. Verkkomateriaalia luodessa täytyy ottaa huomioon kohderyhmä, eli se kenelle materiaalia ollaan tekemässä, oppimistavoitteet sekä materiaalin saavutettavuus ja luettavuus. Tämä oppimateriaali suunnattiin terveydenhoitajaopiskelijoille ja sitä käytettiin neuvolatyön teoriaosuudessa. Verkkokurssia käyvän opiskelijan täytyi itsenäisesti käydä materiaali läpi, ja tehdä siihen sisältyvät kysymykset, jolloin oppiminen on kiinni opiskelijan omasta aktiivisuudesta. Saavutettavuudella tarkoitetaan erityisryhmien

huomioon ottamista esimerkiksi näkövammaiset voivat käydä verkkokurssin näytönlukijan avulla. (Keränen & Penttinen, 2007, ss. 138–139, 169)

Digitaaliset oppimisympäristöt ovat yleistyneet runsaasti. Kaikki sellaiset oppimistilanteet, joissa oppiminen tapahtuu tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen, on digitaalista oppimista. Verkosta löytyvää oppimisympäristöä voidaan hyödyntää etä- ja verkko-opetuksen lisäksi myös lähiopetuksen tukena. Digitaalinen oppimisympäristö on laadukas silloin, kun se rakentuu vähitellen ja kehittyy tarpeen mukaan. Oppimista tukee oppimisympäristöstä löytyvä interaktiivinen sisältö, jota voi olla esimerkiksi kuvat, nettilinkit, videot, keskustelualueet, sähköiset materiaalit ja chat-kanavat. Digitaalinen oppimisympäristö, esimerkiksi Learn-alusta, tarjoaa monenlaisia työkaluja oppimismateriaalin luomiseen, ja mahdollistaa teorian ja tehtävien yhdistämisen joko yhdeksi kokonaisuudeksi tai useammaksi eri osuudeksi. (Männistö, 2020, ss. 31–32)

Aluksi suunnitelmana oli toteuttaa verkkokurssi PowerPoint -ohjelmalla. Esityksen käyttämisestä ja sen upottamisesta alustalle nousi kuitenkin huoli saavutettavuudesta, sillä ruudunlukijaa ei pysty käyttämään, jos teksti on kuvassa. Materiaali toteutettiin lopulta Learn-alustan omalla H5P -työkalulla, jolla saatiin rakennettua toimiva kokonaisuus. H5P -työkalu tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia opetusmateriaalin luomiseen. Alkuperäisen suunnitelman mukaan halusimme pitää materiaalin esitysmuodossa, joten päädyimme käyttämään interaktiivista ”course presentation” -työkalua. Interaktiivinen esitys mahdollistaa luennon rakentamisen, joka pitää sisällään kysymyksiä, testejä, kuvia, videoita ja pieniä tehtäviä, jotka saavat opiskelijan mielenkiinnon pysymään luennossa. Verkkomateriaaliin valitsimme luentosivujen lisäksi väittämä- sekä monivalintakysymykset. Sivuille oli myös lisätty joitakin pohdinta kysymyksiä, jotka aukeavat pilveä klikkaamalla. Materiaalia rakentaessa piti ottaa huomioon tekstin määrä ja koko. Aiheesta on saatavilla paljon hyvää tietoa, joten aiheen rajaaminen ja vain oleellisimman tiedon valitseminen oli tärkeää, jotta materiaali pysyi tiiviinä ja selkeänä.

Tuotettava opetusmateriaali ohjaa lukijaa myös pohtimaan omaa seksuaalisuuttaan ja pyytää tarkastelemaan lukija omia lapsuusajan kokemuksia kehotunnetaidoista. Kihlström kertoo kirjassaan, että aikuisen on luontevampaa lähteä keskustelemaan seksuaalisuudesta, jos aihe on tuttu. Siksi olisi hyvä harjoitella seksuaalisuudesta puhumista ja pohtia omaa seksuaalisuuttaan ja suhtautumista siihen. (Kihlström, 2020, s. 22)

5.1.2 Aineistonhankinta

Opinnäytetyön tiedonhaku alkoi Väestöliiton materiaaleihin tutustumalla sekä Väestöliiton työntekijän tapaamisella. Saimme Väestöliiton edustajalta suosituksia aihetta käsittelevistä kirjoista. Aineiston haussa hyödynsimme Hämeen ammattikorkeakoulun sekä Hämeenlinnan kaupungin kirjastoja, sekä tietokantoja Terveysportti ja Cinahl. Osan tutkimusmateriaalista kaukolainattiin muiden korkeakoulujen kirjastoista.

Kansainvälisiä hakukantoja käyttäessä havaitsimme, että hakusanat tuottivat tuloksia, joissa käsitellään lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa eikä lapsen normaalia seksuaalista kehitystä. Hakusanoina tietoa etsiessä käytimme: kehotunne, kehotunne kasvatus, lapsuus, keho, ikätasoinen kehitys, lapset. Laajentaaksemme lähteitä käytimme myös seksuaalisuuteen liittyviä hakusanoja: seksuaalikasvatus, seksuaalisuus, lapsen seksuaalisuus, seksuaaliterveys, terveydenhoitaja seksuaalikasvattajana, seksuaalinen kehitys, sexual health ja sex education.

Aiheesta on saatavilla kirjallisuutta sekä verkkolähteitä pitkältikin ajalta. Pyrimme lähdeaineistoa valitessa mahdollisimman tuoreen tiedon käyttöön ja valitsimmekin pääasiassa lähteet, jotka on tuotettu vuonna 2010 tai sen jälkeen. Ennen tätä tuotetusta materiaalista valitsimme vain ne, joita meille suositeltiin Väestöliitolta.

5.1.3 Palaute opetusmateriaalista

Tilaaajalta pyysimme palautetta materiaalin viimeistelyvaiheessa. Palautteen pohjalta kävimme läpi saavutettavuus ohjeita siitä, sillä joillakin esityksen sivuilla oli alkuvaiheessa paljon tekstiä, joka hankaloittaa esityksen lukemista. Tilaajan toiveesta jaoimme myös osan sisällöstä useammalle sivulle, jotta esitys olisi helpommin luettava. Materiaalista korjattiin myös joitakin kirjoitusvirheitä. Muutosten ja korjausten jälkeen opetusmateriaali koettiin selkeäksi, hyvin jaksotetuksi ja käyttökelpoiseksi, joten tilaaja pääsi ottamaan materiaalin käyttöön saman tien. Opetusmateriaalin käyttöönoton jälkeen Learn -alustalle lisättiin opiskelijoille mahdollisuus antaa palautetta anonyymisti.

Tukiko opetusmateriaali oppimistasi? Olisitko toivonut jotain enemmän? Oliko materiaali selkeä ja kiinnostava? Näihin kysymyksiin pyysimme vastauksia materiaalin testikäytäneeltä ryhmältä anonyymisti. Saimme vastauksia kysymyksiin yhdeksän kappaletta. Olisitko toivonut jotain enemmän kysymykseen, emme saaneet yhtään vastausta. Tämän perusteella voidaan ajatella, että tuotettu materiaali vastasi riittävästi tiedonjanoon aiheesta.

Opetus materiaalista kerättiin kysymyksien avulla palautetta testiluokan opiskelijoilta. Palautteiden perusteella tuotettu materiaali sai hyvän vastaanoton. Palautteissa tulee esille, että opetusmateriaali tuki jo aiemmin opittua tietoa ja syvensi sitä. Tuotetun materiaalin teoriaosuuksien välissä olevia pohdinta kysymyksiä pidettiin mielenkiintoa ylläpitävinä. Tuotettu materiaali oli selkeä ja helposti luettava. Myös visuaalinen ilme sai useita kehuja.

Aihetta pidettiin kiinnostavana ja useampi materiaalin lukenut nosti esille, kuinka vähän aiheesta puhutaan yleisesti. Lasten kehotunnekasvatusta pidettiin merkityksellisenä osana lapsen kehitystä ja kasvua.

5.2 Opinnäytetyön eettisyys

Vakiintunut tapa Suomessa on käyttää sanaa tutkimusetiikka laajasti yläkäsitteenä, kun käsitellään tutkimukseen ja tieteeseen liittyviä eettisiä näkökulmia ja arviointeja. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on tehnyt ohjekirjan hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukkausepäilyiden käsittelystä. (Tutkimuseettinen valiokunta, 2023, s. 3–4) Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava vain silloin, kun tutkimusta tehdessä on käytetty hyvää tieteellistä käytäntöä. Keskeisiä näkökulmia hyvässä tieteellisessä tutkimuksessa ovat rehellisyys ja huolellisuus, tutkimuksessa on käytetty luotettavia, tutkittuun tietoon perustuvia lähteitä, kunnioitetaan muiden tekemää työtä, tutkimus suunnitellaan ja tallennetaan oikeaoppisesti, tarvittavat tutkimusluvut on hankittu, tutkimusryhmän roolit ovat selkeät ja jokaisen vastuut, tutkimustyössä käytetyt sidosryhmät ja rahoittavat informoidaan asianmukaisesti, tutkijat huomioivat mahdolliset esteellisyytensä ja tutkimusorganisaatio huolehtii hyvästä henkilöstöhallinnosta sekä tietosuojasta. (Tutkimuseettinen valiokunta, 2023, ss. 11–14)

Eettisten periaatteiden mukaisesti tutkimuksessa on käytettävä kunnioittavaa suhtautumista tutkittaviin kohtaan. Tutkimuksessa tulee suojella tutkittavien itsemääräämisoikeutta, ihmisyyttä sekä yksityisyyttä. Tutkimusta tehdessä tulee välttää tuottamasta vahinkoa tutkittaville tai heidän yhteisöilleen. (Vuori, 2021)

Ensisijaisesti opinnäytetyö on opiskelijan oppimisprosessi, jonka tarkoituksena on tukea opiskelijan asiantuntijuutta, ammatillista kehittymistä ja tuoda työelämätaitoja. Ohjaavan opettajan rooli opinnäytetyötä tehdessä on toimia tukena ja neuvonantajana sekä laadunvarmistajana. Opinnäytetyössä käytetty tieto tulee olla virallisiin lähteisiin perustuvaa, tietojen alkuperäiset lähteet on merkittävä koulun ohjeiden mukaisien lähdeviittausten

mukaan. Ennen opinnäytetyön virallista tarkastamista tulee se lähettää plagioinnin tunnistavaan ohjelmaan. (Arene ry, n.d., ss. 6–7)

Ennen opinnäytetyön aloittamista perehdyimme tutkimuksellisen tekstin tuottamiseen koulumme opinnäytetyöhän valmistavalla kurssilla. Tutustuimme myös hyvään tieteelliseen käytäntöön, jonka pohjalta pidettiin tapaaminen tilaajan sekä opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Tapaamisessa esittelimme ajatuksia tuotettavasta materiaalista sekä kuulimme etenkin tilaajan toiveita tuotettavaa materiaalia koskien. Tilaajan toiveena oli, että materiaali olisi ajaton eikä vaatisi heiltä jatkuvaa päivittämistä, jotta tuotettava materiaali pysyy ajantasaisena.

Opinnäytetyössä on käytetty monipuolisesti luotettavia lähteitä, jotta saimme mahdollisimman luotettavan kuvan nykypäivän tutkitusta tiedosta koskien lasten kehotunnekasvatusta. HavaitSIMME, että lasten kehotunnekasvatus ja seksuaalisuus ei ole vielä kovin tunnettu aihe kansainvälisesti. Seksuaalikasvatus kääntyi kansainvälisissä tutkimuksissa herkästi seksuaalihäirintää käsitteleväksi. Lähteiden valinnassa otimme huomioon niiden valmistumisvuoden, jotta tuottamamme teksti olisi ajankohtaista.

Kun opinnäytetyön aineistona käytetään toisten omistamia aineistoja, tulee aineiston käyttöön olla lupa. Julkisena löytyvästä tiedosta erillistä lupaa ei tarvita, mutta lähdeluettelosta tulee löytyä tieto materiaalin tuottajasta ja alkuperästä hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti. Myös materiaalin käyttöön liittyvää lainsäädäntöä pitää noudattaa. Oikeudet opinnäytetyöstä säilyvät sen tekijöillä, ellei niitä erillisellä sopimuksella siirretä toiselle taholle. (Arene ry, n.d., s. 12) Tuottamamme opetusmateriaalin käyttöoikeus siirtyy Hämeen ammattikorkeakoululle.

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön teko prosessina oli opettavainen. Opinnäytetyötä tehdessä tutkitun tiedon etsintä ja valitseminen ovat oleellisessa osassa. Tutkimustyö kehittää osaamista tietokantojen sekä eri hakusanojen käyttöön. Huomasimme, että kehotunnekasvatuksesta löytyy melko suppeasti tutkittua ja näyttöön tietoa ja suurin osa niistä on samojen tutkijoiden tuottamaa. Onnistuimme kuitenkin löytämään kehotunnekasvatuksen kannalta oleellimmat seikat ja perehtymään niihin.

Työtä tehdessä jouduimme pysähtymään ja pohtimaan minkälainen opetusmateriaali on innostaja ja oppimista tukeva. Oman kokemuksen perusteella halusimme rajata tuotettavan

opetusmateriaalin tiiviiksi ja helposti luettavaksi. Mielenkiintoa tuettiin muutamilla välilyksymyksillä. Palautteen perusteella olimme onnistuneet näissä. Lisäksi olimme tuoneet esille uutta tietoa, joka syvensi jo aiemmin opittua. Työtä tehdessämme yhteistyömme tilaajan kanssa sujui mutkattomasti. Saimme tilaajalta vapauden tuottaa meidän tyyllisen tuotoksen, mutta saimme myös riittävästi tietoa tilaajan odotuksista.

Kestävää kehitystä huomioimme työtä tehdessä sillä, että valitsimme käyttöömme pääosin vain 2010 vuoden jälkeen tuotettuja materiaaleja. Halusimme näin ottaa huomioon sen, että materiaali vastaa mahdollisimman hyvin tämän päivän tietämystä. Materiaali on tuotettu sähköisenä, jotta se olisi mahdollisimman kestävä ja ekologinen. Materiaalin tuotossa on otettu myös huomioon sen hyvä saavutettavuus. Kestävän kehityksen huomioiminen tekemisessämme on tärkeää, jotta luonnon varojen käyttöä pystytään säätelemään sekä välttämään ylikuluttamista. Kestävyuden näkökulmasta ennaltaehkäisy ja varhainen oppiminen tukeva turvallista kasvua. Lapsen riittävä ymmärrys kehotunnetaidoista turvaa hänen kasvuaan ja tukee psyykkistä hyvinvointia.

Koimme opinnäytetyötä tehdessä tutkimuksien etsimisen haastavaksi, joten ajatelimme, että olisi tärkeää tietoisuuden lisäämisen kannalta tutkia kehotunnekasvatukseen liittyvien aiheiden vaikutuksia eri elämän vaiheissa, esimerkiksi kuinka hyvä kehoitsetunto lapsena vaikuttaa nuoren minäkuvaan. Koska terveydenhoitajat toimivat myös kehotunnekasvattajina, olisi kiinnostavaa tutkia myös sitä, millaiseksi terveydenhoitajat itse kokevat oman osaamisensa tässä roolissa. Harjoittelussa saamamme kokemuksen perusteella terveydenhoitajat eivät ole saaneet riittävästi ohjeistusta siihen, mitä kehotunnekasvatus pitää sisällään ja kuinka vanhempia voidaan ohjata sekä tukea kehotunnekasvatuksessa. Havaitimme myös, että oikeiden termien käyttäminen lapsen kehonosista voi tuottaa vaikeuksia.

Kuten jo aiemmin todettua, alle kouluikäisten kehotunnekasvatuksesta löytyy vähän tutkittua tietoa. Jotta pystymme ymmärtämään lapsen kasvua ja kehitystä paremmin kehotunnekasvatuksen näkökulmasta, tulisi tutkittua tietoa olla enemmän tarjolla. Etenkin jäimme kaipaamaan tutkimuksia varhaisen kehotunnekasvatuksen vaikutuksesta kouluikässä sekä vanhempien kokemuksia kehotunnekasvatuksen tukemisesta. Opinnäytetyötä voisi jatkaa selvittämällä esimerkiksi sitä, miten ala-asteella olevien 1- ja 2-luokkalaisten seksuaalikasvatusta voitaisiin tukea, sillä tietoa ja ymmärrystä heillä on jo enemmän kuin alle kouluikäisillä, mutta vähemmän kuin esimerkiksi teini-ikäisillä. Tärkeintä kuitenkin olisi, että näyttöön perustuvia tutkimuksia tehtäisiin tulevaisuudessa lisää, jotta pystymme huomioimaan lasten tarpeet entistäkin paremmin.

Lähteet

- Airaksinen, T., Kostamo, P., Vilka, H. (2022). *Kirjoita itsesti asiantuntijaksi*. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Art House Oy.
- Andell, M. Lajunen, K. & Ylenius-Lehtonen, M. (2015). Tunne- ja turvataitoja lapsille. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-467-0>
- Arene ry, (n.d.). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Haettu 7.10.2024 osoitteesta: <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>
- Bildjuschkin, K. (2022). Lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta. *Lääkärikirja Duodecim*. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00956/lasten-ja-nuorten-seksuaalikasvatus-vanhemmuuden-nakokulmasta?q=lasten%20ja%20seksuaalisuus>
- Bildjuschkin, K. (4.9.2015). Seksuaalinen hyvinvointi on kaikkien oikeus. *THL Blogi*. <https://blogi.thl.fi/seksuaalinen-hyvinvointi-on-kaikkien-oikeus/>
- Bildjuschkin, K. (2015). *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. (2012). *Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille*. Opas ammattilaisille. Nektaria ry. <https://www.nektaria.fi/site/wp-content/uploads/2019/11/Mit%C3%A4-ihmett%C3%A4.pdf>
- Bornemisza, A., Fried, A., Humphreys, C., McKibbin, G., Smales, M. (3.1.2021). *Using sexual health and safety education to protect against child sexual abuse in residential care*. Child & family social work 2021, Vol.26 (3). <https://doi.org/10.1111/cfs.12821>
- Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S., (2016). Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. *Duodecim*. Väestöliitto.
- Cacciatore, R. & Kangaskoski, H. (n.d.) *Pissi, kakka, pieru, pippeli -pieni lapsi rakastaa kehoon liittyviä sanoja*. Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/09/5613bf32-vessasanoista-johonkin-muuhun.pdf>
- Cacciatore, R. Kangaskoski, H & Ingman-Friberg, S. (5.10.2021). Seksuaaliterveys ja seksuaalikasvatus lastenneuvolassa. *Terveysportti*. <https://www.terveysportti.fi>
- Kankkunen, H., (2011). Terveystoimittaja lapsen seksuaaliterveyden tukijana-opas. *Suomen terveydenhoitajaliitto*.
- Kihlström, M. (2020). Oikeilla nimillä. Seksuaalikasvatusopas aikuisille. *Kustannusyhtiö Kosmos*.

- Männistö, M. (2020). Hoitotyön opiskelijoiden yhteisöllinen oppiminen ja sosiaali- ja terveysalan opettajien osaaminen digitaalisessa oppimisympäristössä.
<https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/36701/isbn978-952-62-2508-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Suomen lääkäriliitto. (n.d.-a). Poikien ympärileikkaus. Haettu 7.10.2024 osoitteesta
<https://www.laakariliitto.fi/laakaran-etiikka/lapset-ja-nuoret/poikien-ymparileikkaus/>
- Suomen lääkäriliitto. (n.d.-b). Tyttöjen sukuelinten silpominen. Haettu 27.8.2024 osoitteesta
<https://www.laakariliitto.fi/laakaran-etiikka/lapset-ja-nuoret/tyttojen-sukuelinten-silpominen/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). *Tyttöjen sukuelinten silpominen*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/tyttojen-sukuelinten-silpominen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2010). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. *Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324>
- Tutkimuseettinen valiokunta (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Vuori, J. (2021). *Tutkimusetiikka ihmistieteissä*.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-a-ihmistieteissa/#Eettiset-periaatteet-kaytannossa>
- Väestöliitto. (n.d.-a). *Kehotunne ja kehoitsetunto*.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/kehotunne-ja-kehoitsetunto/>
- Väestöliitto. (n.d.-b). *Keho ja tunteet*. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/>
- Väestöliitto. (n.d.-c). *Lapsen ihastuminen*. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-ihastuminen/>
- Väestöliitto. (n.d.-d). *Lasten kehotunnekasvatus*.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>
- Väestöliitto. (n.d.-e). *Lapsen seksuaalinen kehitys*.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>
- Väestöliitto. (n.d.-f). *Normit ja oikeudet*. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/normit-ja-oikeudet/>
- Väestöliitto. (n.d.-g). *Seksuaalikasvatus*.
<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

Väestöliitto. (n.d.-h). *Tietoa lapsiperheille*. <https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmat/tietoa-lapsiperheille/>

Väestöliitto. (n.d.-i). *Turvataidot*. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/turvataidot/>

Väestöliitto. (n.d.-j). *Unnutus, mitä se on?*
<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/03/10d0c59f-unnutus.pdf>

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: Alle kouluikäisen lapsen kehotunnekasvatus – opetusmateriaali terveydenhoitajaopiskelijoille

Opinnäytetyön tekijät: Vilma Lahdenperä & Mari Tikkala

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Toiminnallisen opinnäytetyön lähdemateriaali on haettu internetistä ja kirjoista. Raportti ei sisällä kuvia, mutta tuotettuun materiaaliin lisäsimme kuvia, jotta opetusmateriaali olisi kiinnostavan näköinen. Kerätty aineisto ei sisällä henkilötietoja. Lähteeksi kerätty aineisto on tekstimuotoinen tiedosto.

Oppimismateriaalista pyydettiin palaute anonymisti alustalta löytyvällä työkalulla, jota varten välitimme kysymykset ohjaavalle opettajallemme. Verkkokurssin käyneet pääsivät vastaamaan kysymyksiin opettajan luomaan työkaluun, jolla varmistettiin, että vastaukset pysyvät anonyymeinä.


AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Opinnäytetyötä ja aineistoja säilytetään tekijöiden salasanoilla suojatuilla tietokoneilla, Hämeen ammattikorkeakoulun OneDrive-aseamalla. Opinnäytetyötä pääsee katsomaan ja muokkaamaan vain ne henkilöt, joille on myönnetty tiedoston käyttöoikeus.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Kerättyä aineistoa on käytetty tätä opinnäytetyötä tehdessä. Aineistoa on mahdollista hyödyntää tulevaisuudessa verkkokurssin kehittämistä varten. Opinnäytetyön tuotettu materiaali siirtyy opinnäytetyön valmistuttua Hämeen ammattikorkeakoululle ja sitä on oikeus kehittää ja muokata tarpeen mukaan. Materiaalin luovutuksesta tehdään kirjallinen sopimus. Sopijaosapuolet ovat opinnäytetyön tekijät sekä opinnäytetyön tilaaja.


Liite 2. Verkkokurssi



Alle kouluikäisen kehotunnekasvatus


- Alle kouluikäisen kehotunnekasvatuksella tarkoitetaan lapsen seksuaalista kehitystä ja seksuaalikasvatusta. Lapsen seksuaalikasvatuksesta käytetään enemmän sanaa kehotunnekasvatus, koska se kuvaa sanana paremmin alle kouluikäisen kehitystä ja tarpeita.
- Verkkoluennon tavoitteena on...
 - tiedät alle kouluikäisen lapsen tyypilliseen seksuaaliseen kehitykseen kuuluvat piirteet
 - tunnistat terveydenhoitajan roolin neuvolassa lapsen ja vanhempien tukena seksuaalisen kehityksen matkalla.

Jotta voi toimia seksuaalikasvattajana, pitää ymmärtää omaa seksuaalisuuttaan. Kun viet hiiren sivulla olevan mustan pilven päälle, aukeaa kysymys, jonka avulla voit pohtia aihetta.



Seksuaalisuus


- Seksi ja seksuaalisuus sekoitetaan herkästi toisiinsa. Kihlström kuvaa kirjassaan Oikeilla nimillä (2020, s. 18) loistavasti seksin ja seksuaalisuuden merkityksen eroja seuraavalla tavalla "Seksi on sitä mitä teemme ja seksuaalisuus sitä mitä olemme."
- Ihmissen seksuaalisuus alkaa ennen syntymää, eikä se ei ole koskaan valmis, vaan muuttuu ja kehittyy kuolemaan asti.
- Seksuaalinen kehitys on monivaiheinen ja etenevä, jossa keho, ymmärrys ja tunteet kulkevat rinnakkain. Siihen vaikuttaa lapsen kehitysaikataulu ja temperamentti. Matkan sujuvuus määrittelee aikuisenakin suhdetta omaan kehoon, seksuaalisuuteen, parisuhteisiin ja kykyyn nauttia seksuaalisuudesta.
- Pienen lapsen seksuaalisuus on erilaista kuin aikuisten. Se pitää sisällään kehon ja toimintojen ihmettelystä ja vertailua.



Seksuaalinen kehitys ajoittuu...

- Seksuaalinen kehitys alkaa jo sikiö vaiheessa ja jatkuu kuolemaan asti.
- Seksuaalinen kehitys tapahtuu 5-19 vuoden iässä.
- Seksuaalisen kehityksen ajankohta vaihtelee yksilöllisesti.


Kehotunnekasvatus



Kehotunnekasvatukseksi voidaan kutsua alle 8-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatusta, koska seksuaalikasvatus sanana voi aiheuttaa hämmennystä yhdistettynä pieniin lapsiin.

Kehotunne sanana kuvaa jokaisen yksilöllistä sisältä kokemusta omassa kehossa. Se on myös itsetuntemusta, omien tunteiden, kehon ja kokemusten arvostamista. Tärkeää on oppia kuuntelemaan ja ilmaisemaan omaa kehotunnetta.


Kehotunnetaitojen avulla lapsi oppii tuntemaan oman kehonsa, havainnoimaan omia kokemuksiaan ja tunnistamaan tunteitaan. Samalla lapsi oppii arvostamaan erilaisia ihmisiä ja kehoja sekä ymmärtämään jokaisen ihmisen yksilöllisyyden.



Seksuaalikasvatus eli kehotunnekasvatus


- Seksuaalikasvatuksen tarkoitus on jakaa tietoa ikätasoon sopivalla tavalla, joka tarkoittaa lapsen kysymyksiin vastaamista, lapsen suojelua ja tunne- ja turvataitojen opettelua. Kehotunnekasvatuksen tavoite on opettaa lasta ymmärtämään seksuaalisuuden ulottuvuudet, kehon toimintaa ja seksuaalioikeuksia. Seksuaalikasvatuksen myötä ihmisellä on tiedot, taidot ja mahdollisuudet miettiä omia asenteitaan.

<ul style="list-style-type: none"> Seksuaalikasvatus jaetaan neljään osaan: <ul style="list-style-type: none"> Vallistus (tiedon jakaminen ihmisjoukkoille) Opetus (keskustelua, monia menetelmiä) Ohjaus (vapaampaa, toiminnallista) Neuvonta (toistuvaa pohdintaa kaksin tai kolmissin) 	<ul style="list-style-type: none"> Seksuaalikasvatus voi olla: <ul style="list-style-type: none"> Virallista (ammattilainen, esim. terveydenhoitaja) Epävirallista (esim. perhe ja lähipiiri)
---	---



Kehoitetsetunto

- Kehoitetsetunto on lapsen käsitys omasta kehosta eli kehonkuivasta. Kehoitsetunnon muodostumiseen vaikuttaa kuinka lapsen kehoon suhtaudutaan ja kuinka arvokkaana sitä pidetään. Positiivinen koskettaminen ja läheisyys tukevat hyvän kehoitetsetunnon muodostumista.
- Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti kehoitetsetuntoon, kehonkuvaan sekä hyvään tunteeseen omasta kehosta. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen minäkuvaa, tunteiden tunnistamista sekä vahvistaa myönteistä kokemusta omasta kehosta itseä ja muita kunnioittaen.
- Lapsen kehoa ei tule arvostella. Mikäli lapsen keho aiheuttaa terveydellistä huolta, tulee keskustelu toteuttaa vain aikuisten läsnä ollessa.



Tunnetaidot

- Tunteiden tunnistaminen, nimeäminen, ilmaisu, ja niiden kanssa selviytyminen kuuluvat tunnetaitoihin, joita lapsi harjoittelee aikuisen tuella. Kaikki tunteet ovat tärkeitä sekä sallittuja ja niistä puhumiseen kannustetaan. Tunteet tuntuvat eripuolella vartaloa, tuntuvat hyvältä tai pahalta ja jokaisella tunteella on syynsä ja niiden kokeminen on sallittua.
- Tunteet, huolet ja toiveet saattavat johtaa tekoihin, joten on tärkeä tunnistaa myös negatiiviset tunteet. Ei toivottu käytös voi johtua tunteesta, jota lapsi ei kykene sanoittamaan. Myös positiiviset, hyvältä tuntuvat tunteet tunnistetaan ja nimitetään.
- Tunteiden hallintaa, sietämistä ja rauhoittumista opetellaan aikuisen kanssa, ja tunteiden ilmaisuun sovitaan yhteisiä sääntöjä. Lapselle on hyvä opettaa keinoja tunnetilojen osoittamiseen ja purkamiseen.



Koskemattomuus ja turvataidot

- Turvataidot ovat tärkeitä, koska lasta ei voi suojella jatkuvasti muilta ihmisiltä. Turvataitojen avulla lapsi pystyy puolustamaan omia rajojaan sekä osaa pitää huolta itsestään. Turvataitoja harjoittelemalla lapset saavat valmiuksia itsensä suojelemiseen kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätilanteissa, mahdollisesti myös niiden välttämiseen.
- Turvataitojen harjoittelun tarkoituksena on rohkaista lasta kertomaan huolistaan ja peloistaan luotettavalle aikuiselle. Turvataitoja harjoittelemalla lapsi oppii toimintamalleja, joiden avulla voi toimia uhkaavassa tilanteessa. Itseluottamuksen kasvaessa lapsi tunnistaa tällaisia tilanteita ja hän kokee voivansa vaikuttaa itse tilanteen etenemiseen.



Tunnetaidot

9 / 25

Koskemattomuus ja turvataidot

10 / 25

Seksuaalioikeudet

- Lapsella on oikeus tietää ja kysyä kaikesta, myös seksuaalisuudestaan. Ikä- ja kehitystaso huomioiden lapselle annetaan oikeaa tietoa, tarvittaessa yksinkertaistettuna. Ihmisoikeuksiin kuuluu seksuaalioikeudet ja seksuaalikasvatus on tärkeä osa sitä.
- Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa selkeästi kerrotaan, että lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä ja hakea, saada ja levittää kaikkia tietojaan ja ajatuksiaan. Sopimuksessa olevilla valtioilla on myös velvollisuus toimia niin, että lapsia suojellaan seksuaaliselta väkivallalta.
- Lapsen seksuaalioikeudet ovat aikuisen velvollisuus, ja onkin aikuisten tehtävä kertoa lapsille oikeuksistaan. Aikuisen tulee tukea lasta ja luoda lapselle turvallinen ympäristö kehittyä omaan tahtiin, ilman häiriöitä.
- Lapselle luonnollinen tapa tutustua seksuaalisuuteen on testata omia rajojaan ja oikeuksiaan, olla utelias sekä tutustua omaan kehoonsa. Aikuisen rooli on olla läsnä, tukea ja vastata mahdollisiin kysymyksiin, joita lapsella voi herätä. Lapselle opetetaan hänen oikeutensa, mutta myös kielletyt asiat jotta lapsi osaa kunnioittaa muiden oikeuksia.



Seksuaalioikeudet

11 / 25

Seksuaalioikeudet

12 / 25

Aikuisen tuoma turva ja läheisyys eivät vaikuta lapsen seksuaaliseen kehitykseen

Totta

Tarua

Seksuaalikasvatus jaotellaan

Opetukseen, neuvontaan ja puuttumiseen.

Neuvontaan ja puuttumiseen.

Ohjaukseen, neuvontaan ja arvosteluun.

Ohjaukseen, opetukseen, valistukseen ja neuvontaan.

Kysymys

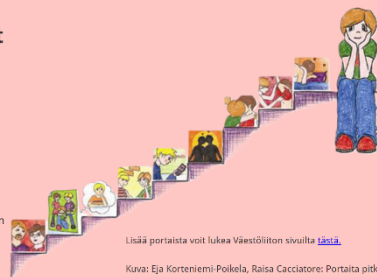
13 / 25

Kysymys

13 / 25

Seksuaalisuuden portaat

- Seksuaalisuuden portaita kuvataan yksitoista seksuaalikehitystä käsittelevää porrasta syntymästä aikuisuuteen. Jokainen kehitysvaihe on tärkeä osa seksuaalista kasvua. Jokaisen portaan tarkoituksena on kehittää yksilöä ja tämän avulla valmistaa seksuaalisessa kehityksessä eteenpäin.
- Portaista yksi, kaksi ja kolme kuuluvat selvästi lapsen varhaiseen, ennen kouluikää tapahtuvaan kehitykseen. Porras neljä sijoittuu esikouluikäin kynnnyksestä alakoulun alkuvuosiin.



Lisää portaita voit lukea Väestöliiton sivuilta [täältä](#).

Kuvat: Eja Korteniemi-Poikela, Raisa Cacciatore: Portaita pitkin -Lapsen ja nuoren seksuaalinen kehittyminen, (WSOY 2010), Piirros: Annika Hanhivaara

Ensimmäinen porras 1-4v:

- Olellaisia asioita tässä vaiheessa ovat lapsen kokemaa läheisyyttä ja aikuisen tuoma turva. Lapsi kokee tunteen, että hänen tarpeistansa kertovaan viestintään vastataan.
- Ensiarvoisen tärkeitä kiintymyssuhteen muodostumisessa ovat varhainen vuorovaikutus, turvallinen kosketus ja huolenpito. Nämä kokemukset vaikuttavat suhtautumiseen toisten ihmisten läheisyyteen ja kosketukseen myös aikuisuuden koittaessa.



Seksuaalisuuden portaat

14 / 25

Portaat 1-2

15 / 25

Toinen porras 2-8v:

- Tämä on porras jossa, lapsi kokee paljon positiivisia tunteita ja alkaa löytämään itselleen tykkäyskaveriteita.
- Lapsen tunnetaidot kehittyvät ja lapsi kokee myös myönteiset tunteet voimakkaina.
- Lapsi osoittaa tykkäämistä usein halauksin ja pusuilla. Lapsen tykkääminen kertoo, että hän pitää näistä asioista. Lapsen tykkäämistä ei kuitenkaan voida verrata aikuisena koettaviin ihastuksen tunteisiin.
- Sen lisäksi, että lapsi kokee itse pitävänsä asioista, on tärkeää, että hän tulee myös itse tykättyksi. Lapsi kaipaa läheisten aikuisten ja lapsien osoituksia siitä, että pitävät hänestä.

**Kolmas porras 3-9v:**

- Lapsen sisäinen rakkauden määrä on valtava ja sitä jaetaan ihmisille, leluille ja lemmikeille.
- Rakkauden jakamiseen kuuluu myös ihastuminen lapselle läheiseen aikuiseseen, jota lapsi pitää ihailtavana. Aikuisen tehtävä on tukea lapsen tunteita ja luoda ympäristö, jossa lapsen rakastumista ei vähätellä vaan annetaan tilaa elää tämän tunteen vallassa.
- Lapselle on tärkeää saada myönteisiä kokemuksia ja hyväksytyt olo. Kolmannella portaalla lapsi voi alkaa pohtimaan mistä vauvat tulevat ja kuinka ne saavat alkunsa.
- Lapsi havainnoi sukupuolien eroja verraten omaa vartaloaan muihin ja sukupuolien eroihin tutustuminen tapahtuu leikkien lomassa.

**Neljäs porras 6-12v:**

- Lapsen ihastuksen kohteet muuttuvat iän mukana. Tässä vaiheessa lapsen ihastuksen kohteeksi alkaa päätyämään lapsen ihannoimat julkisuuden henkilöt.
- Haaveilu kumppanuudesta idolin kanssa luo lapselle nautintoa ja on tarpeellista kehityksen kannalta sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa ja lisää mielihyvää.
- Lapsien leikkeihin alkaa tulemaan hahmoiksi heidän ihannoimiaan henkilöitä. Näin lapsi pääsee leikin varjolla kokeilemaan aikuisuuden tuomaa roolia ja pohtimaan omaa itseään ja minkälaiseksi aikuiseksi haluaa itse kasvaa. Vanhemmat voivat tukea tätä haaveileikkia kannustamalla lasta haaveilemaan.

**Neuvolaterveydenhoitaja
seksuaalikasvattajana**

- Terveystien ja terveyskasvatuksen asiantuntijana seksuaaliterveyden edistäminen kuuluu terveydenhoitajille. Seksuaalikasvatuksessa korostuu terveyttä edistävä, voimavaroja vahvistava ja hyvinvointia lisäävä hoitotyö. Terveystienhoitaja on rinnalla kulkija, luotettava tiedon lähde sekä ammattilainen, jonka tuella mahdollistetaan luonnollinen seksuaalikasvatus lapsen elämässä.
- Terveystienhoitajan rooli seksuaalikasvattajana on tukea lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista, joka auttaa lasta säilyttämään luontaisen arvostuksen itseään kohtaan, hyväksyen oman kehon ja läheisyyden.
- Jotta terveydenhoitaja voi kohdata asiakkaan seksuaalisuuden, terveydenhoitajan pitää olla tietoinen omastaan, sillä oman seksuaalisuuden ymmärtäminen on seksuaalikasvatuksen lähtökohhta. Terveystienhoitaja toimii koulutuksen ja tiedon lisäksi myös omien kokemusten, ihmiskuvansa ja ammatillisuuden varassa.



- Terveystienhoitajan on tärkeä tukea vanhempia seksuaalikasvattajina, sillä aihe voi olla vaikea. Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen vaatii hienotunteisuutta, vuorovaikutustaitoja, asiakkaan kuulemistä ja tilanneherkkyyttä.
- Terveystienhoitajan tehtävä on myös tarkastella mahdollisuutta tyttöjen sukupuolielimiin kohdistuneen silpomisen riskitekijöitä.
 - Silpominen otetaan puheeksi heti hoitosuhteen alussa niiden perheiden kanssa, jotka ovat lähtöisin alueilta, joissa silpomista esiintyy.
 - Asiasta esitetään suoria kysymyksiä, syyllistämistä välttäen.
 - Perheelle annetaan tietoa terveyshaitoista, laittomuudesta ja ihmisoikeuksista.
 - Tiedot kirjataan huolellisesti järjestelmään.
 - Ohjataan tarvittaessa jatkohoitoon esimerkiksi erikoissairaanhoidon tai psykologin tuen piiriin.



Terveystienhoitajan rooli seksuaalikasvattajana on tukea lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista, joka auttaa lasta säilyttämään luontaisen arvostuksen itseään kohtaan, hyväksyen oman kehon ja läheisyyden.

 Oikein

 Väärin

 Tarkista

Kysymys